

Диляна Денчева. *Фразеологизмите в съвременната българска поезия*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. 2023. 198 с.

Рецензираната монография на Д. Денчева е приносно изследване в областите на българската стилистика и фразеология. Авторката анализира богат емпиричен материал от текстове на съвременни български поети и прави обобщения за начините, по които фразеологичните съчетания функционират в сложната тъкан на поетическия текст. Авторката не използва чужда теоретична рамка, а в хода на изследването изработва собствена методология, която заедно със задълбочените прочити на отделните текстове ни превежда през сложните пътища, по които фраземите се вписват в съвременната българска литература.

Ключови думи: поезия, фразеологизъм, стилистичен анализ, микротекст, инструментовка

Монографията *Фразеологизмите в съвременната българска поезия* на Диляна Денчева е цялостно изследване с важен принос в една област, където в българската литература до момента са помествани малък брой кратки текстове (Leonidova 1970, Kyuvlieva-Mishaykova 1968, Kyuvlieva-Mishaykova 1988). В книгата на Д. Денчева езиковедската ерудиция се комбинира с тънък усет за литературното и изящен стил. Ако си позволим да импровизираме с думите на самата авторка, тя „флиртува с текста“ „с пеперудена изящност“ (38, 57).

„Фразеологизмите в съвременната българска поезия“ свързва интересните в областта на фразеологията с достиженията на езиковедската стилистика, като по необикновен начин ни връща към началата на тези дисциплини, заложен в знаменития труд на Шарл Баи (1909).

Монографията включва увод, 4 глави, заключение и библиография, която обхваща заглавия на български, полски, английски и руски.

Още на първите страници авторката грабва вниманието на читателите и ги изправя пред любопитен въпрос: ако по-голяма част от фразеологизмите принадлежат към разговорния стил, как успяват те да се впишат в поетичния текст, да запечат в строен хор, да влязат в равната крачка на мерената реч и да се разположат в сложния многосмислов свят на поезията (7).

Четирите глави дават неочакван, но убедителен отговор, като се опират на значителен брой примери от текстове на съвременни български поети: Б. Димитрова, Д. Дамянов, Н. Кънчев, Б. Христов, Ев. Евтимов, Б. Иванов, Г. Константинов и др.

Първата глава на монографията е теоретичната основа, от която изхождат анализите в следващите три части. Тук стегнато се дискутират характеристиките на фразеологичната единица, без да се подминават някои важни спорове в тази област. Авторката обръща внимание на разделната оформеност (компонентен състав) на фразеологизмите, на тяхната устойчивост, вариативност, възпроизводимост, семантичната характеристика, експресивността и стилистичната маркираност.

Голям интерес представляват забележките относно вариантите на фразеологизмите и привлеченото любопитно разбиране на А. М. Левитски, отбелязващ, че фразеологизмите трябва да бъдат преживени от всяко ново поколение, което да изработи свои варианти на текстовете. Това схващане дава възможност за разширяване на перспективата и улеснява осмислянето на авторските иновации.

Без съмнение в тази глава са много важни и коментарите за семантичната характеристика на фразеологичните съчетания, за често диалектната ограниченост на фраземите, за фонетичните (и метричните съображения), определящи техните словоредни особености. Нека си припомним забележката на Якобсон, че много словосъчетания, използвани в ежедневието, са свидетелство, че поетическата функция се простира значително отвъд границите на поезията (Jakobson 1960: 356–357).

В заключение, в първата глава се стига до открояването на стилистичната маркираност на фразеологизмите и тяхното преимуществено използване в определен тип текстове – разговорни, публицистични, както и ограничената им употреба в научните и административни текстове, тенденция, от която монографията е приятно изключение.

Във втората глава на книгата авторката разглежда както художествените характеристики на самия израз, така и мястото му в микротекста, а в последния раздел и в цялостната организация на творбата. По-специално Д. Денчева се спира на механизмите, чрез които фразеологичното съчетание със своя конвенционален състав и общоприетото си значение се включва в поетичния текст. Тя внимателно ни води по пътищата, чрез които фразеологизмът изгражда в два типа паралелизми на фонетично и семантично равнище. Тази глава е важна стъпка в изучаването на фразеологията, тя ще подпомогне работата на всички следващи анализатори в областта, тъй като авторката не се опира върху готова (чужда) теоретична рамка, а извлича собствени обобщения въз основа на конкретния материал.

Убедително е показано, фразеологичното съчетание се вписва в поетичната тъкан, като разчита на синонимия, то участва в римната и ритмична организация на текста, служи за интензификатор на определени признаци, а чрез повторение на синтактичния модел може да се превърне в основа за създаване на смели метафори. Фразеологизмът може да се използва и като троп или като рамка на стиха, което позволява да се обвърже с цялостната организация на текста.

Всички изброени механизми са богато илюстрирани и анализирани в дълбочина. Впечатление прави способността на Д. Денчева да прониква последователно в равнищата на текста, да открива латентни смисли, да анализира подтекста, да се спира на множество асоциации, които обогатяват и ушлътняват четенето и доставят истинско удоволствие на публиката.

Третата глава разглежда една специфична трансформация на фразеологизмите, която засяга само семантичните аспекти. Авторката използва за назоваването ѝ термина „двойна актуализация“, а причината (езиковия елемент, който я предизвиква) нарича „актуализатор“. В съзнанието на читателя се реализират едновременно буквалното и фразеологичното значение на израза. Този процес се провокира от употребата на синоними, антоними, сродни думи, хипоними или хипероними на един от компонентите в израза, чрез привличане на лексеми от същото семантично поле (като един от компонентите) или на друг фразеологизъм, чрез нарушаване на синтактичната съчетаемост и пр.

Тъй като семантиката на отделните елементи, съставлящи израза, е с различна степен на затъмненост, актуализацията може да обхване всички лексеми в състава на израза или да насочи вниманието към един компонент, независимо дали е периферен или основен. Когато не създава второ, допълнително значение, подобна трансформация постига стилистичен ефект чрез включване на фраземата във фигура (например тя става елемент от повторение или влиза в синонимни или антонимни отношения с непосредствения контекст).

Едва ли е случайно, че многобройни примери за подобна трансформация са приведени от текстовете на Николай Кънчев, един автор, който експериментира с фразеологизмите в своето творчество, съчетавайки несъчетаемото – създава мащабни метафори, зад които стои весело намигване, напомнящо ни за радостта от играта, забавляваща автора и неговата публика.

Четвъртата глава акцентира върху авторските преработки на фразеологизмите, които засягат както компонентите в състава на израза, така и неговото значение. Това е най-интересната и най-плодотворната част от изследването. Пред очите на читателя фразеологизмът се превръща в белег на индивидуалния почерк. Трансформирани от авторското въображение отделните съчетания се превръщат в индивидуални стилистични маркери. Те разширяват значението на текста, в който попадат, в неочаквани посоки. Могат да се разглеждат не само като „грешки на изкуството, но и като изкуство на грешките“ според остроумната формулировка на самата авторка (125).

Както във всички останали глави от книгата и тук Д. Денчева възстановява липсващи връзки и умножава значенията, като обръща внимание на фонетични фигури и версификацията.

„Фразеологизмите в съвременната българска поезия“ е увлекателно четиво за специалисти езиковеди и литературоведи, но и за всички любители на поетичното, за влюбените в красивото, за ценителите на добрия вкус.

Несъмнено това интересно изследване тепърва ще печели читатели и ще предизвиква дискусии в нашите аудитории.

ЛИТЕРАТУРА

- КЮВЛИЕВА-МИШАЙКОВА, В. 1968. Към въпроса за фразеологичната синонимия в белетристиката на Ив. Вазов. *Български език и литература*, № 1, 18–23. ISBN 20301.
- КЮВЛИЕВА-МИШАЙКОВА, В. 1988. За някои начини на актуализация на фразеологичните единици. В: И. ДУРИДАНОВ и др. (ред.) *Славистичен сборник*. София, БАН, 147–152.
- ЛЕОНИДОВА, М. 1970. Индивидуално използване на фразеологизмите в езика на писателя. *ИИБЕ*, т. 19, 483 с. ISSN 0323-9934.

REFERENCES

- BALLY, CH. 1909. *Traité de stylistique française*. Heidelberg, C. Winter. 1921. Available from: <https://archive.org/details/traitdestylist01ball/page/n8/mode/1up> [Viewed 19 September 2024].

- JAKOBSON, R. 1960. Closing Statement: Linguistics and Poetics. Available from: https://monoskop.org/images/8/84/Jakobson_Roman_1960_Closing_statement_Linguistics_and_Poetics.pdf [Viewed 19 September 2024].
- KYUVLIEVA-MISHAYKOVA, V. 1968. Kam vaprosa za frazeologichnata sinonimia v beletistikata na Iv. Vazov. *Balgarski ezik i literatura*, № 1, 18–23. ISBN 20301.
- KYUVLIEVA-MISHAYKOVA, V. 1988. Za nyakoi nachini na aktualizatsia na frazeologichnite edinitsi. V: I. DURIDANOV i dr. (red.) *Slavistichen sbornik*. Sofia: BAN, 147–152.
- LEONIDOVA, M. 1970. Individualno izpolzване na frazeologizmite v ezika na pisatelya. *IIBE*, t. 19, 483 p. ISSN 0323-9934.

The reviewed monography by D. Dencheva is a contributing study in the fields of Bulgarian stylistics and phraseology. The author analyzes rich empirical material from the texts of contemporary Bulgarian poets and makes generalizations about the ways in which phraseological units function in the complex fabric of the poetic text. The author does not use an established theoretical framework, but in the course of the research develops her own methodology, which, together with the in-depth readings of the individual texts, takes us through the intricate ways in which phraseological units fit into modern Bulgarian literature.

Assoc. Prof. Yana Sivilova, Ph.D.

ORCID ID: 0000-0002-2259-0246

Web of Science Researcher ID: HKP-0925-2023

Sofia University St. Kliment Ohridski

Tzar Osvoboditel 15 blvd,

1504 Sofia, Bulgaria

email: ianasivilova@abv.bg